

lialt, sadade kaupa — oma rahvale trunkis jäänud, siis oleksivad Eesti asjad hoopis teised.

Just Eestlaste eneste seast õpetatud mehed kuuldaske tihti väärivad: „Jah, Eestlased on weel väga rumalad, Eesti keel on alles väga harimata ja puuduline, ei ole Eesti keeles sügawama õpetuse raamatuid, kust haritud waim wõiks toidust“ leida ja nõnda edasi.

Kui kõik mehed, kes meie rahwa seast wälja tulewad, nii hakkawad väärima, ega siis küll asi ei edene. Dotab igaüks, et teised temale kõik peawad walmis tegema, siis on sant küll. Ei mitte, iga üks peab ise kät adra külge panema, siis läheb asi edasi, muidu mitte. Ega ometi nüüdne haritud Saksa, Prantsuse keel ja muud haritud keeled esialgu nõnda ei olnud. Nad oliwad niisama harimata kui nüüd mitmed keeled. Mis teadis Kristuse sündimise aegne poolmetsaline Sakslane nüüdsest peenikesest Saksa keelest ehk teadusest? Ei mitte märkigi! See on kõik usina uurimise ja wirga töö läbi neile saanud. Muidu ei ole midagi tulnud. Kui Sakslased oleksivad ootama hakanud, et teised seda pidiwad tegema, siis ei oleks nad ialgi haljale oksale jõudnud.

Ka meie ei tohi seda ial loota, et teised meie eest peawad tööd tegema hakkama. Ise peame seda tegema. Muidugi on meie hulgas palju meie rahwa haritud põegi lahkunud, kes ial enam tagasi ei tule. Riisuguseid saab ka edaspidi küllalt olema. Iseäransid saawad mehed, kes sel wiisil lastawatud ja koolitatud saawad, kui meie jutus karjapoiss

Mardist nägime, kõik oma rahwale selga pöörma. Nad saawad oma wanemad ja sugulased ära põlgama ja nendest häbenema.

Sellegi pärast ei tohi meie lootust ja tööd maha jätta. Ei pea see meid mitte hirmutama isamaa põllul tööd tehes ja teda hoolfaste harides.

Pikkamisi läheb asi küll; see on tõsi. Aga ialgi ei ole suurte asjadega lugu teisiti olnud. Et asi pikkamisi läheb, näeme iseäransid kahest uuema aja ettemõtmisest Eestlaste keskes: esimene on Aleksandri kool, teine Kirjameeste Selts.

Meie Aleksandri-kool tahab ülema waimu harimisega hakatust teha meie oma meeles ja keeles, ilma et seda teiste juurest lähetsime kerjama, nagu see nüüd peab sündima, sest et teist teed ei ole. Muidugi ei sünni see ilma teiste keelteta, sest üksigi ülem kool ei õpeta ühes ainsamas keeles üksi, Aleksandri-kool ka mitte. Aga kui õpetus õiget wilja peab kandma, siis peab teda nõnda antama, et õppija temast täieste aru saab. See wõib üksi emakeeles sündida. Emakeele abiga wõib ka teiste keelte ära õppimine mõnusalt wiisil edasi minna. Seda tean mina väga selgeste, sest et ma seda oma elus olen ära näinud.

Ma olen näinud, kuida meie rahwa lapsed, keda Saksa kooli toodi, aastate kaupa nagu nuiad kooli toas istusiwad, aga midagi ei õppinud. Koolmeister andis Saksa keeli väga hääd õpetust, aga nemad ei saanud aru, sest et keel puudus. Ei olnud keegi, kes neile asja aru saadawalt ära seletas. Mis üles anti, õppiswad masina wiisi pähä, aga südamesse ei tulnud midagi. Kõigest häält, mis koolmeister